

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 330.341.1

О.М. ПЕТУХОВА,

д.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій

Управління інноваційною діяльністю підприємств: стан, тенденції, теоретико-методологічне забезпечення

Розглянуто значення впровадження інновацій та інноваційних технологій у забезпечення економічного зростання. Досліджено впровадження інновацій підприємствами в Україні та проаналізовано обсяги і джерела фінансування інноваційної діяльності. Розвинуто теоретичні засади щодо формування механізму управління інноваційною діяльністю, системи управління, пошуку ефективних методів управління та відповідного інструментарію. Обґрунтовано необхідність врахування внутрішніх і зовнішніх факторів та наведена їхня характеристика. Визначено ключові проблеми, які виникають при впровадженні інновацій. Акцентовано увагу на необхідності врахування ступеня ризику при прийнятті інноваційних рішень. Розкрито роль моніторингу в системі управління інноваційною діяльністю.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний менеджмент, механізм управління, система управління, фактори впливу, моніторинг.

О.М. ПЕТУХОВА,

д.э.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий

Управление инновационной деятельностью: состояние, тенденции, теоретико-методическое обеспечение

Рассмотрено значение внедрения инноваций и инновационных технологий в обеспечение экономического роста. Исследовано внедрение инноваций предприятиями в Украине и проанализированы объемы и источники финансирования инновационной деятельности. Развита теоретические основы по формированию механизма управления инновационной деятельностью, системы управления, поиску эффективных методов управления и соответствующего инструментария. Обоснована необходимость учета внутренних и внешних факторов и приведена их характеристика. Определены ключевые проблемы, возникающие при внедрении инноваций. Акцентируется внимание на необходимости учета степени риска при принятии инновационных решений. Раскрыта роль мониторинга в системе управления инновационной деятельностью.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационный менеджмент, механизм управления, система управления, факторы воздействия, мониторинг.

O. PIETUKHOVA,

doctor of economic sciences, National University of Food Technologies

Innovation management: status, trends, theoretical and methodological support

The role of innovations and innovative technologies to economic growth is exposed. Investigated enterprises implementing innovations in Ukraine and analyzed the amount and sources of funding innovation. Theoretical principles concerning the formation mechanism of innovation management, systems management, search for effective management and appropriate tools. The paper emphasizes the need to consider internal and external factors and given their characteristics. The key issue arising in the implementation of innovations. Attention is focused on the need to incorporate risk in making innovative solutions. The role of monitoring in the management of innovation is exposed.

Keywords: innovation, innovation activity, innovation management, management mechanism, management system, impacts, monitoring.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасного етапу розвитку більшості країн світу є сповідування парадигми інноваційного розвитку. Досвід економічно розвинених країн свідчить, що успішне використання інновацій може суттєво вплинути на перебіг економічних процесів і значно прискорити їх. Від того, наскільки значною буде інноваційна складова економічного розвитку будь-якої країни, залежить її місце у світовій економічній системі, стабільність і рівень розвитку національної економіки на даному етапі і в майбутньому. Дане питання є особливо актуальним для України, яка активно шукає своє власне місце у світовій економічній системі.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню теоретико-методологічних і практичних питань сфери інноваційного менеджменту присвячено значну кількість наукових праць. Вагомий внесок у розуміння закономірностей інноваційного процесу зроблено багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких В. Александрова, О. Амоша, Ю. Бажал, О. Бутнік-Сіверський, О. Василенко, О. Волков, А. Гальчинський, В. Геець, М. Герасимчук, М. Денисенко, П. Друкер, П. Завлін, С. Захарін, С. Ілляшенко, С. Ільєнкова, М. Йохна, А. Казанцев, Н. Краснокутська, Д. Крисанов, В. Мединський, Г. Менш, П. Микитюк, М. Пашута, О. Пригожин, В. Россоха, Б. Санто, Р. Фатхутдінов, Л. Федулова, Й. Шумпетер, Ю. Яковець та інші. За високої позитивної оцінки напрацювань науковців слід зазначити, що окремі аспекти вказаної проблематики залишаються дискусійними і потребують комплексного наукового вивчення, осмислення та поглиблення.

Метою статті є дослідження теоретико-методичних та прикладних аспектів управління інноваційною діяльністю підприємств та формування на цій основі системи положень, що дозволять підвищити обґрунтованість та результативність практичних рішень щодо управління впровадженням інновацій.

Виклад основного матеріалу. Тенденції і закономірності розвитку світової економіки свідчать, що в умовах перманентних змін зовнішнього та внутрішнього середовища розвиток економічних систем протягом останніх років базується саме на системному створенні та впровадженні інновацій, використання яких забезпечує модернізацію, оновлення і структурну перебудову економіки, сприяючи у кінцевому ра-

хунку підвищенню економічної ефективності її функціонування. Досліджуючи внесок окремих факторів у забезпечення економічного зростання в світі протягом 1990–2010 років на основі агрегованої виробничої функції Р. Солоу, експерти МВФ [1] прийшли до висновку, що внесок факторів технологічного прогресу (інновацій) протягом останніх двох десятиліть не лише складав вагому частку (30–45%), а й систематично зростав у всіх розвинених країнах. Так, у США питома вага інноваційного чинника у забезпеченні економічного зростання підвищилась із 31,0 до 34,6%; у країнах Єврозони – із 45,5 до 50%; в Японії – з 30,6 до 42,3%. (Для порівняння: питома вага такого важливого фактора, як робоча сила, знизилась у США із 38,0 до 34,6%; у країнах Єврозони – із 13,6 до 10%; в Японії – з 19,4 до 11,5%.) Отже, фундаментом світового економічного зростання виступає інноваційна активність, інноваційний розвиток, систематичний пошук та впровадження інновацій та інноваційних технологій.

Прискорена інтеграція України у світове співтовариство потребує одночасного взаємоузгодження досить великої кількості економічних явищ та процесів (реорганізації виробництва, залучення інвестицій, прийняття нових та удосконалення чинних законів у сфері економіки, зменшення податкового навантаження тощо). Невід'ємною частиною зазначених процесів є розвиток інноваційної діяльності, який стає можливим тільки за умови своєчасного та збалансованого виконання управлінських дій. У свою чергу, управління інноваційною діяльністю – це складний і багатофакторний процес, який у нашій країні ще не є ефективним. Створення ефективного механізму управління інноваційною діяльністю є однією із актуальних проблем сьогодення [2, с. 42].

Сучасні темпи розвитку інноваційної діяльності в Україні є вкрай незадовільними. Незважаючи на те, що впровадження інновацій є одним із способів удосконалення структури виробництва, підтримки високих темпів розвитку й рівня прибутковості, в Україні практично не створені умови для ефективного розвитку інноваційної сфери. На шляху пожевлення інноваційної діяльності постають перешкоди фінансового, правового, політичного характеру. Процеси трансформації економічних відносин подекуди носять стихійний характер і

Рисунок 1. Питома вага підприємств, що впроваджували інновації в 2000–2013 роках, %

Складено автором на основі даних [3–8].

здійснюють неоднозначний вплив на складні процеси розроблення і впровадження новітніх технологій, систем сучасної організації та управління збутом продукції, розвиток ринкової інфраструктури.

Як свідчить статистика, загалом питома вага підприємств, що впроваджували інновації, протягом тривалого часу залишається вкрай низькою (рис. 1).

Існуюча ситуація зумовлена низкою внутрішніх і зовнішніх чинників, серед яких найвагомішими є: нерозвиненість на вітчизняних підприємствах інноваційного менеджменту, високий ступінь ризику при реалізації інноваційних проєктів та обмеженість фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Якщо протягом 2000–2008 років спостерігалось поступове нарощення обсягів фінансування інноваційної діяльності, то фінансово-економічна криза 2008–2009 років вплинула на всі сфери економічної діяльності, в тому числі і на обсяги фінансування інновацій, значно їх скоротивши. Подальший стан сфери фінансування інноваційної діяльності в Україні характеризується нестабільністю і відчутними коливаннями обсягів фінансових ресурсів (рис. 2).

Результати дослідження свідчать, що головним джерелом фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств є їхні власні кошти. Позитивною тенденцією останніх років є процес активізації використання банківських кредитів та різноманітних позик, що підтверджується поступовим збільшенням їхньої частки при практично незмінній частці власних ресурсів. Поряд із цим кредити банків переважно носять короткостроковий характер, надаються під заставу та під досить високі відсотки, що стримує вітчизняні підприємства від активного фінансування розвитку інноваційної діяльності за рахунок використання даного джерела. В умовах бюджетного дефіциту України вітчизняним підприємствам розраховувати на значні обсяги фінансування інноваційної діяльності за рахунок бюджетних коштів не доводиться.

Вирішення проблем управління впровадженням інновацій в практиці господарювання вітчизняних підприємств забезпечується переважно реалізацією окремих завдань в системі інноваційного менеджменту. Водночас в умовах швидких динамічних змін в економіці України значно посилюється потреба підприємств у пошуку ефективних методів управління та інструментарію інноваційної діяльності, створенні та впровадженні цілісного ефективного механізму управління впровадженням інновацій. Зазначимо, що під інноваційним механізмом згідно із запропонованим Р. Фатхутдіновим ви-

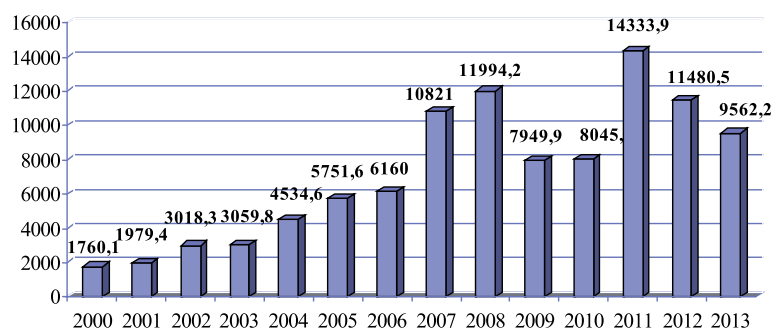
значенням [9] розуміємо організаційно-економічну форму здійснення інноваційної діяльності та сприяння її проведенню, пошуку інноваційних рішень, а також важелі стимулювання та регулювання цією діяльністю. Механізм управління інноваційною діяльністю повинен узгоджуватися із загальною стратегією розвитку підприємства з позиції забезпечення необхідних темпів його розвитку.

Формування системи управління інноваційною діяльністю доцільно здійснювати у відповідності з принципами логічної організації та сучасними концепціями побудови складних керуючих систем, основу яких складають: комплексність охоплення напрямів управляючих впливів; розподіл управління; безперервність здійснення прогностичних і управлінських оцінок; послідовне застосування кількісних підходів для вирішення завдань аналізу та прогнозування; розвинене інформаційне забезпечення всіх або найважливіших етапів прийняття рішень.

Слід підкреслити, що для якісного управління інноваційною діяльністю підприємства необхідна злагоджена робота групи кваліфікованих фахівців: топ-менеджера, інноваційного менеджера, ризик-менеджера, інженерів-технологів, бухгалтерів, фінансистів тощо. Важливе місце в системі управління інноваційною діяльністю підприємства має належати менеджерів з питань інновацій, що безпосередньо відповідає за стратегію і планування інноваційної діяльності, моніторинг інноваційного процесу та аналітику. Проте, як показує практика, фахівці з інноваційного менеджменту є тільки на великих підприємствах, а на середніх та малих підприємствах як такі суб'єкти можуть виступати керівник та головний бухгалтер, що, в кінцевому підсумку, знижує ефективність прийнятих рішень в інноваційній сфері.

Специфіка управління інноваційною діяльністю передбачає врахування внутрішніх і зовнішніх факторів. Внутрішні фактори пов'язані із організаційною структурою підприємств, культурою їхнього виробництва та сприйнятливістю до інновацій, що знаходять своє відображення в принципах функціонування та призводять до прояву індивідуальних характеристик підприємств в інноваційній політиці. Зовнішні фактори (соціально-політичні, демографічні, релігійні, технологічні й інші) знаходять відображення у наступних трьох принципах побудови інноваційної політики: перевага стратегічних параметрів при формуванні інноваційної політики, ринковість та наявність теоретичної бази.

Важливим аспектом наукового управління інноваційною діяльністю підприємства є визначення ступеня допустимос-

Рисунок 2. Динаміка обсягів фінансування інноваційної діяльності, млн. грн.

Складено автором на основі даних [3–8].

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

ті та виправданості інноваційного ризику та прийняття рішень, спрямованих на використання ризикових ситуацій або розроблення системи заходів, що знижують можливість появи втрат від інноваційної діяльності з метою досягнення найвищої прибутковості при дотриманні необхідного рівня ліквідності.

Окрім цього, серед ключових проблем, які виникають при впровадженні інновацій, можна виділити: відсутність досвіду впровадження розробок на підприємствах; невинувато дова і складна процедура розгляду інноваційних проектів з метою надання їм певних пільг; відсутність ефективної системи фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності з урахуванням і збереженням спеціалізації підприємств; високий економічний ризик у зв'язку із значними витратами виробництва на нововведення і невизначеністю ринку збуту; відсутність у самих підприємств кваліфікованих кадрів, які б змогли реалізовувати проекти із впровадження інноваційних продуктів та технологій.

Підґрунтям ефективного управління інноваційною діяльністю підприємств є створення потужного механізму спонукального інноваційного поштовху, який має спонукати до постійного саморозвитку підприємства на інноваційній основі та внутрішньому потенціалі з акцентом на важливість людського фактора в цих процесах. Розуміння всіма суб'єктами інноваційного процесу цілей, завдань, сутності та схеми здійснення управління інноваційною діяльністю сприятиме збільшенню ефективності й результативності інноваційних рішень, що, своєю чергою, приведе до підвищення активності щодо розроблення, розвитку і впровадження підприємствами різного роду нововведень.

Ефективною основою реалізації системи управління інноваційною діяльністю підприємства є моніторинг, основна мета якого полягає у відстеженні змін стану інноваційної діяльності підприємства, за якої обрана стратегія розвитку підприємства буде сприяти максимальній його ефективності. Завданням моніторингу є не тільки спостереження, а й накопичення фактів, що свідчать про розвиток інноваційного менеджменту на підприємстві як економічної системи; аналіз факторів, що впливають на інноваційний процес; пошук оптимальних схем фінансування інноваційної діяльності; оцінка показників ефективності інноваційних проектів; діагностика інноваційного менеджменту на підприємстві з метою забезпечення більшої гнучкості прийняття рішень в інноваційній сфері, спрямованих на постійний технологічний розвиток з метою впровадження більш сучасних технологій виробництва, формування найбільш адекватної стратегії залучення даних технологій, застосування менш ресурсо- та трудозатратних технологій, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

У процесі моніторингу встановлюють: ефективність системи управління інноваційною діяльністю; «вузькі» місця і джерела їх виникнення; фактори, ризику, що впливають на інновації; доцільність внесення змін в систему інноваційного менеджменту; чи всі підсистеми, елементи, включені в систему управління власним капіталом, зіграли свою роль у захисті від несприятливих подій; доцільність заміни окремих підсистем (елементів) більш ефективними; гнучкість сис-

теми прийняття рішень щодо управління інноваційною діяльністю; ступінь захисту підприємства від ризиків системи прийняття рішень щодо управління інноваціями.

Періодичність здійснення моніторингу визначається його важливістю для відповідного інноваційного проекту.

Моніторинг функціонування системи управління інноваційною діяльністю забезпечує зворотний зв'язок у зазначеній системі. Саме моніторинг формує гнучкість і адаптивність інноваційного менеджменту на підприємстві, а також забезпечує динамічний характер цього процесу.

Висновки

У сучасних реаліях одним із найважливіших факторів економічного зростання є активізація інноваційної діяльності підприємств. В економічно розвинених країнах світу спостерігається посилення уваги до розроблення і розвитку нових ідей та технологій, впровадження інновацій. В Україні питома вага підприємств, що впроваджують інновації, протягом останнього десятиліття залишається вкрай низькою. Значною мірою таке становище зумовлено не тільки дефіцитом фінансування, невизначеністю й ризиком інноваційної діяльності, але й відсутністю належного управління інноваційною діяльністю. Розв'язання проблем економічної стабілізації та забезпечення сталого розвитку підприємств викликають потребу в удосконаленні теоретичних засад формування механізму управління інноваційною діяльністю, системи управління, пошуку ефективних методів управління та відповідного інструментарію. Моніторинг функціонування системи управління інноваційною діяльністю покликаний забезпечити реалізацію управлінських рішень в інноваційній сфері та ефективність функціонування системи інноваційного менеджменту.

Список використаних джерел

1. Cullen J.B. Multinational management: a strategic approach / John B. Cullen, K. Praveen Parboteeah. – 5th ed. – Mason, OH: South-Western Cengage Learning, 2011. – 702 p.
2. Буренніков Ю.Ю. Формування структури механізму управління інноваційною діяльністю / Ю.Ю. Буренніков // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2007. – №3. – С. 42–45.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. збірник / Держ. комітет статистики України. [За ред. Н.Г.Луценко]. – К., 2001. – 290 с.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. збірник / Держ. комітет статистики України. [За ред. І.В.Калачової]. – К., 2005. – 360 с.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. збірник / Держ. комітет статистики України. [За ред. І.В.Калачової]. – К., 2009. – 365 с.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. збірник / Держ. комітет статистики України. [За ред. І.В.Калачової]. – К., 2009. – 365 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. збірник / Держ. служба статистики України; [відп. за вип. І.В.Калачова]. – К.: Інформ.-вид. центр Держстату України, 2012. – 305 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. збірник / Держ. служба статистики України; [відп. за вип. О.О.Кармазіна]. – К.: Інформ.-вид. центр Держстату України, 2014. – 314 с.
9. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. Учебник, 4-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 400 с.